

99 Soruda Osmanlı

EROL ÖZBİLGEN

© İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2013
Sertifika no: 17313

İZ YAYINCILIK: 670
İnceleme araştırma dizisi: 242
ISBN 978-975-355-856-3
3. Baskı; İstanbul, 2013

Çatalçeşme Sokağı No: 27/2 Cağaloğlu 34110 İstanbul
telefon: (212) 5207210
faks: (212) 5115791
www.iz.com.tr
e-posta: bilgi@iz.com.tr

editör: Hamdi Akyol

kapak: Medine Efe

Basıldığı yer: Alemdar Ofset Matbaacılık
Davutpaşa Caddesi Besler İş Merkezi No: 20/29 Topkapı/Zeytinburnu İstanbul

EROL ÖZBİLGİN

99 Soruda
OSMANLI

Dr. EROL ÖZBİLGİN; öğrenim sürecini Galatasaray Lisesi, D.G.S.A. (Mimarlık Bölümü), İ.T.Ü. (İnşaat Fakültesi), İ.Ü. (Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü ve Doktora)'nda tamamlamıştır. İstanbul Belediyesi'nin "Büyükşehir ve İlçeler" biçiminde örgütlenmesinden önceki son "İmar Müdürü"dür. Yeni örgütlenmede isteğiyle "teknik eleman" statüsünden ayrıılıp "İstanbul Büyükşehir Belediyesi"nin "Kütüphane ve Müzeler Müdürü"; sonrasında da "Vakıflar Genel Müdürlüğü"nın "İstanbul Bölge Müdürü" olarak görev yaptı. Böylece 30 yılı aşan hizmetinde iki kez emekli olmuştur. Doktora tezi devamı olarak "*Hittai Irakıyye Lâyihası*" isiminde "basılmamış"; "*Eski Malatya'da Silâhdar Mustafa Paşa Hanı ve Restitüsyonu*" (Nejat Göyünç ile birlikte), "*Osmanlı Hukuku'nun Yapısı*"; "*Bütün Yönleriyle Osmanlı (Âdâbı Osmâniyye)*", "*Mağlupların Zaferi*", "*Pozitivizm'in Kıskacında Türkiye*" isimli "basılmış" kitapları vardır. On beş yıldan bu yana çeşitli bilim ve sanat dergilerinde, gazetelerde araştırma yazıları ve makaleleri yayımlanmış, kitap eleştirmenliği ve köşe yazarlığı yapmıştır.

İçindekiler

Yayıncının Takdimi	9
01. Osmanlı İmparatorluğu nasıl bir ülkedir? Hanedan ülkeyi hangi esaslara göre yönetmiştir?	11
02. Osmanlı tahtına kimler, hangi usûllere göre geçmişlerdir?	12
03. Padişahların görev ve yetkileri nelerdir?	13
04. Padişahların gücü sınırsız mıdır? Onları denetleyen bir kurum var mıdır?	15
05. Biat nedir?	17
06. Cülûs Bahşîşi nedir?	19
07. Tahta çıkan padişah, otoritesini nasıl ilan etmiştir?	20
08. Osmanlı Hanedanında tahta kimler çıkmıştır, bunların özellikleri nelerdir?	21
09. Şehzadelerin yaşantısı ne şeklindedir?	23
10. Padişahın hazinesi nasıl oluşmuştur?	25
11. Padişah tuğralarının sebep ve önemi nedir? Mühür ve Ferman nasıl tanzim edilmiştir?	27
12. Padişahlar nasıl tahtlarda oturmuş, nasıl kavuklar giymişlerdir?	28
13. Kılıç Kuşanma merasimi nedir, nasıl icra edilmiştir?	29
14. Saltanat Sancaklarının anlamı nedir, kaç tane sancak vardır?	31
15. Mehter takımının fonksiyonu nedir?	33
16. Osmanlı devletinde yargılama hangi esaslara göre yapılmıştır?	33
17. Osmanlı devletinde soylu sınıf var mıdır? Havass-ı Hümayun nedir?	34
18. Padişahın Yakın Çevresi kimlerden oluşmuştur?	35
<i>Silahdar Ağa</i>	35
<i>Çuhadar Ağa</i>	36
<i>Müteferrika</i>	37
<i>Haseki</i>	38
<i>Dârussaâde Ağası</i>	39
19. Padişahın hizmetlileri kimlerdir?	40

20. Padişahın huzuruna kimler, hangi usûller çerçevesinde çıkabilmiştir?	41
21. Yabancı Elçilerin Padişahları ziyareti ne şekilde olmuştur?	42
22. Padişahların bayramlaşması hangi kâidelere göredir?	43
23. Padişahların cenaze merasimleri ne şekilde tertip edilmiştir?	44
24. Padişah anneleri, kadınları ve kızlarının mevkileri ne şekildedir?	45
25. Padişahın anneleri, kızları ve şehzadelerin cenaze merasimleri nasıl yapılmıştır?	48
26. Kardeş katli nasıl ve hangi gerekçelerle tatbik edilmiştir? Kafes uygulamasının esasları nedir?	49
27. Sarayın işlevi nedir, hangi amaçlarla inşa edilmiş ve kullanılmışlardır?	51
28. Divân-ı Hümayun nedir?	52
29. Saraylarda yeme-içme ne şekildedir?	53
30. Arz Odası nedir, hangi amaçla vardır?	54
31. Has Oda nedir?	55
32. Mukaddes Emanetler dairesi neresidir? Burada hangi kutsal emanetler saklanmaktadır?	56
33. Padişahların ikâmetsâhları neresidir?	57
34. Padişahların yeme-içmeleri ne şekilde olmuştur?	59
35. Padişahlar namaz ibadetini nasıl ifa etmişlerdir?	60
36. Saray ahalisi kimlerden oluşmuştur?	61
37. Saray Kapıcıları kimlerdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	61
38. Enderun Ağaları kimlerdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	63
39. Enderun Mektebi neresidir? Osmanlı tarihinde hangi öneme sahiptir?	64
40. Harem nedir? Osmanlı sarayında hangi işlevi görmüştür?	65
41. Haremağaları kimlerdir?	65
42. Osmanlılarda yasama sistemi ne şekildedir?	66
43. Örf, Osmanlı hukuk sisteminde ne derece etkindir?	68
44. Osmanlı idaresindeki gayrimüslimlerin hukuku ne şekilde tayin edilmiştir? ..	71
45. Sadrazam kimdir? Kimler sadrazam olmuştur?	74
46. Sadrazamların zenginliği nereden gelmiştir?	77
47. Vezir kimdir? Kimler vezir olmuştur?	78
48. İlmiye sınıfı kimlerden oluşmuştur?	81
49. Müderris kime denir? Müderrislerin eğitim sahasındaki işlevi nedir?	82
50. Hekimbaşı kimdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	85
51. Yargılama görevini yerine getiren Kadı kimdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	86
52. Kazasker kimdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	90
53. Şeyhülislam kimdir? Devlet idaresinde fonksiyonu var mıdır?	91
54. Osmanlı devletinde bürokrasi örgütlenmesi ne şekildedir?	94
55. Osmanlı devletinde hiyerarşi ne şekildedir?	99

56. Divan-ı Hümayun nedir? Kimlerden oluşmuştur?	103
57. Divan görevlileri kimlerdir?	109
58. Divan nasıl toplanmış ve kararları nasıl almıştır?	115
59. İkinci Divanı nedir?	120
60. Çarşamba ve Cuma Divanları nedir?	122
61. Ayak Divanı nedir?	123
62. Meşveret Meclisi nedir?	124
63. Taşra Teşkilatı nasıl örgütlenmiştir?	126
64. Tımarlı Subaşı kimdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	128
65. Kale Dizdarı kimdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	128
66. Sancakbeyi kimdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	129
67. Beylerbeyi kimdir? Görev ve yetkileri nelerdir?	130
68. Eşraf ve Âyân kime denir?	133
69. Osmanlılarda eyalet sistemi ne şekildedir?	135
70. Osmanlı devletinde yargı sistemi nasıldır?	141
71. Yargılamalar nasıl yapılmıştır?	142
72. Had, Kıyas ve Diyet uygulamaları ne şekilde gerçekleşmiştir?	146
73. Yargı denetimi ne şekildedir?	148
74. Gayrimüslimler nasıl yargılanmışlardır?	149
75. Kapıkulu Ocakları nedir?	150
76. Acemi Ocağı nedir?	152
77. Devşirme sistemi nedir? Nasıl uygulanmıştır?	153
78. Yeniçeri Ocağı nedir? Yeniçeri sistemi nasıl işlemiştir?	154
79. "Kazan Kaldırmak" nedir?	168
80. Ulûfe nedir?	169
81. Kapıkulu Süvarileri kimlerdir?	172
82. Topçu Ocağı nedir?	173
83. Mehterân nedir?	175
84. Tımarlı Sipahiler kimlerdir?	176
85. Akıncılar kimlerdir?	178
86. Azaplar kimlerdir?	179
87. Osmanlı ordusunda gayrimüslim asker olmuş mudur?	180
88. Osmanlı devletinin donanma gücü nasıldır?	182
89. Osmanlı'da hangi eğitim kurumları vardır? Eğitim sisteminin unsurları nelerdir?	184
90. Osmanlı devletinde vakıf kurumu ne şekildedir?	194
91. Osmanlılarda sağlık hizmetleri ne şekilde verilmiştir?	197
92. Osmanlı bir tarım toplumu mudur, köylülerin nasıl bir fonksiyonu vardır?	199
93. Osmanlı toplumunda şehir yaşamı nasıldır?	204

94. Osmanlı devletinde asayiş nasıl temin edilmiştir?	212
95. Osmanlı devletindeki "millet sistemi" nedir? Osmanlı devletinde gayrimüslimlerin konumu nasıldır?	216
96. Osmanlılarda kölelik sistemi var mıdır?	224
97. Külhanî ve Külhanbeyi kime denir? Osmanlı devletinde meyhane var mıdır?	225
98. Selamlık Alayı ve Surre Alayı nedir?	229
99. Arpalık nedir?	231

Yayıncının Takdimi

99 *Soruda Osmanlı*, okuyuculardan gelen yoğun istek üzerine ortaya çıkmış bir eserdir. Dr. Erol Özbilgen'in, *Bütün Yönleriyle Osmanlı* adlı hacimli eseri umulanın üzerinde ilgi görmüş ve beğenilmişti. Kısa sürede de temel başvuru kitapları arasında yerini aldı. Bu hacimli ve kapsamı geniş eseri edinen okurlar, başvuru niteliğindeki bu eserin yanı sıra, Osmanlı tarihine ilişkin en çok merak edilen temel hususları kapsayan, bir solukta okunabilecek ve neticesinde kendilerini Osmanlı hakkında ana hatlarıyla bilgi sahibi edebilecek bir kitabın varlığından memnuniyet duyacaklarını muhtelif vesilelerle dile getirdi. Bunun üzerine *Bütün Yönleriyle Osmanlı* kitabı esas alınarak elinizdeki kitap ortaya çıktı. Amaç, okurun da talep ettiği şekilde, temel hatlarıyla Osmanlı'yı tanımak olarak belirlendi. Kitap, ülke gündeminden neredeyse hiç düşmeyen ve giderek de popüler hale gelen harem'den padişahların gündelik yaşamına, devlet teşkilatından ordunun yapılanmasına, devşirmelerden yeniçerilere, taşradan şehir yaşantısına... kadar merak edilen tüm konuları genel okuyucuya yönelik formatta ele alıyor ve anlatıyor.

İZ YAYINCILIK

01. Osmanlı İmparatorluğu nasıl bir ülkedir? Hanedan ülkeyi hangi esaslara göre yönetmiştir?

“Devlet-i Âl-i Osman” isminden de anlaşılacağı gibi devlet kurucusu olan Osmanlı ailesinin ortak malı sayılmaktaydı. Dolayısıyla yönetim “ülkenin Padişaha kendi ceddinden verâsetle intikal etmiş bir mülkiyet olduğu” kavramına dayanan mantık düzeni içinde yürütülmektedir. Nitekim “Osmanlı Ülkesi” anlamında kullanılan “Memâlik-i Osmâniyye” deyimini ülkenin Osmanoğulları’nın mülkiyetinden gelmekle beraber, aslında Hanedan’ın reisi ve görevde olduğu süre içinde devletin tüzel kişiliğinin simgesi olan Padişaha ait olduğunu da belirliyor.

Osmanlı Beyliği’nin kuruluşu sırasında Osman Bey, idaresi altındaki yerleri kardeşi, oğul ve silah arkadaşı olan aşiret beylerine vermişti.¹ Arkasından gelen Orhan Bey de idaresindeki yerlere oğullarını ve sonra beylerini tayin etmişti.² Bununla beraber Orhan Bey’den sonra Murad Bey’in cülûsuna kardeşleri Halil ile İbrahim’in karşı koymalarıyla, kuruluşundan üç nesil ya da 60 yıl sonra Devlet, âdeta zorunlu olarak “ailenin ortak mülkü” genellemesinden çıkmış “hükümdar ve oğullarının malı”na dönüşmüştür.³ “Osmanlı Devleti”nin tüzel kişiliğini siyasî ve hukukî tüm yetkileri tek başına elinde bulunduran Padişah simgeler. Başka bir deyişle yasama, yürütme erklerinin tek sahibidir. Ancak çoğu kez zannedildiği gibi, bütün bu yetkileri sınırsız değildir. Zira ileride görüleceği gibi Osmanlı

yönetiminin bir “hukuk devleti” biçiminde yürütüldüğü ispat gerektirmeyecek biçimde açıktır.

Bu özelliği irdeleyen çok önemli bir husus da, Şeyhülislâm’ın⁴ buhranlı dönemlerde devlet erkânını Divân’ın üstünde kararlar alabilen “Meclis-i Meşveret”te kendi başkanlığında toplayabilmesidir. Nitekim Sultan I. Mustafa ve Sultan İbrahim de bu meclisin kararıyla tahttan indirilmişlerdi.

1. Mesela büyük kardeşi Gündüz Bey’e Karacahisar ve Sultanönü’nü (Eskişehir) muntakasını; Aykut Alp’a İnönü, Hasan Alp’a Yarhisar, Turgut Alp’a İnegöl muntakalarını vermişti. Daha sonra Osman Bey’e iltihak eden aşiret beylerinden Konur Alp’a Bolu ve Düzce ve Akçakoca’ya adına mensup olan muntakalar verilmişti. Uzunçarşılı, Saray Teşkilatı, s. 117.
2. Konur Alp’ın vefatından sonra Düzce ve Bolu havalisine Orhan’ın oğlu Süleyman Paşa ve Akçakoca’nın vefatından sonra Kandıra ve daha sonra zaptedilen İzmit havalisine de diğer oğlu Murad Bey gönderilmişlerdi. Orhan’ın oğullarından İbrahim, Eskişehirde sancak beyliği ediyordu. Daha sonra İzmit sancağı Süleyman Paşa’ya verildi. Murad Bey İnönü ve Karasi beyliğinin kısmen ilhakı üzerine Süleyman Paşa Balıkesir ve Murad Bey de Bursa’ya nakledilmişlerdi.
3. Birinci Murad’ın üç oğlu vardı. Bayezid, Germiyanlılardan çeyiz olarak alınan Kütahya sancağında, Yakub Karesi (Balıkesir) sancağında ve Savcı da babasının Rumeli’de bulunduğu sırada Bursa’da bulunmuşlardı. Bunlardan Savcı Bey Babasına isyan etti. Yıldırım Bayezid’in zamanında oğullarından her biri Anadolu beylerinden zaptedilen yerlerde Sancakbeyliği etmişlerdi. Murad Bey 1365 tarihinde Biga’yı zaptettiği sırada orada yakaladığı büyük biraderi Süleyman Paşa’nın oğlu Melik Nasır’ı öldürmüştür.
4. Şeyhülislâm’ın yargı ile ilgili görevleri de, bir anlamda günümüzdeki Anayasa Mahkemesi Başkanlığı ile Başbakanlık ve Adâlet Bakanlığı baş müşâvirlerinin görevlerini birlikte kapsıyordu.

02. Osmanlı tahtına kimler, hangi usûllere göre geçmişlerdir?

Osmanlı Devleti’nde her yeni Padişahın saltanata gelişine genel olarak “tahta çıkmak” anlamında “cülûs etmek” denilirdi. Osmanlı Devleti’nde de başlangıçtan itibaren Fatih Sultan Meh-

med'in saltanatına kadar geçen kuruluş döneminde "cülûs" olgusu bir sisteme bağlı olarak devam etmemiştir.¹ Bu tarihten sonra On yedinci yüzyılın ilk çeyreğine, Sultan I. Ahmed'e kadar Batı'da "primo genitur" olarak adlandırılan, bizde "ekber evlâd" (en büyük erkek evlâd)'ın tahta çıkarılması sistemi geçerli oldu.

Sultan I. Ahmed'in ölümünde Kubbealtı'nda toplanan Meşveret Meclisi'nde Sadâret Kaymakamı, Şeyhülislâm ve diğer ileri gelenler kardeşi Şehzâde Mustafa'yı tahta geçirdiler.² Ve bu toplantıda o tarihe kadar uygulanan "Ekber Evlâd" sistemi bırakılarak, Batı'da "Seniorat Sistemi"nde olduğu gibi, "Ekber ü Erşed" (hanedanın en yaşlı erkek üyesi) yeni padişah olarak tahta geçirildi. Dolayısıyla bu Meşveret Meclisi'nde saltanatın kime ve nasıl geçeceği hususu da bir kurala bağlanarak yeniden düzenlenmiştir. Meşveret Meclisi'nden çıkan bu kararın daha sonra değiştirilmemiş olması da Osmanlı Devleti'nin hukuka olan saygısını kanıtlıyor.

1. Örneğin Osman Gazi, Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra aşiret önderlerinin ve âhiler tarafından; Orhan Bey babasının vasiyeti üzerine âhi topluluğu tarafından; kendisi de âhi reisi olan Murad yine âhiler tarafından, Yıldırım Bâyezid Kosova Savaşı'nda babasının şehid oluştuktan sonra orada hazır bulunan ümera tarafından; Çelebi Mehmed Ankara Savaşı'ndan sonra yapılan uzun mücadeleler sonrasında Edirne'de kendi hükümdarlığını ilan ederek; oğlu II. Murad ise babasının vasiyeti, ancak erkân ve yeniçerilerin kabulüyle tahta geçmişlerdir.
2. Sultan I. Ahmed'in ölümünde (1617) çocukları çok küçük olduğundan, Meşveret Meclisi kardeşi Şehzâde Mustafa'yı tahta geçirdi.

03. Padişahların görev ve yetkileri nelerdir?

Osmanlı Padişahlarının aslı görevleri "Halife-i Müslimîn" olarak Dârü'l-İslâm'ı Dârü'l-Harb'e karşı savunmak, diyâr-ı küfr'de "ilâ-yi Kelimetullah"¹ yapmaktır. Bu da fetihler yaparak da İslâmlığın yayılmasını gerektirir.

Kayıtlarda “mirî arazî” olarak anılan ÷lke toprakları devlete aittir. Ancak devletin t÷zel kişiliğini Padişah temsil ettiği için kuramsal olarak onun şahsî m÷lk÷d÷r. Tatbikatta ise devletin t÷zel kişiliğine vekâleten vesâyet eder. Dolayısıyla bu dolaylı tasarrufu sırasında arazî üzerinde yaşayan, onu ekip, biçen reâyâ’ya İslâm’ın hakkaniyet ilkelerine de uygun olarak davranmak zorundadır. Adaletli davranmayı ise Şer’î ve örfî hukuku uygulayan kadılar aracılığıyla sağlayacaktır.

Diğer taraftan Padişah Osmanlı ÷lkesini mirî toprak rejimine uyararak ve vakıf arazileri kollayarak yönetmeli, devlet m÷lk÷n÷ koruyabilmek için özel m÷lkiyet hakkını kişilere son derece kısıtlı olarak vermelidir.

Halife olarak elden geldiğince İslâm birliğini koruması gerekir. Mekke ve Medine’ye özel ihtimam göstermeli, müslümanların Hac farizalarını rahat ve korkusuzca ifa edebilmesini sağlamalıdır.

Ehl-i İslâm’ın, eshab-ı küfr karşısında iktisadî ve askerî bakımlardan d÷n (aşığı) vaziyete düşmesini önlemelidir.

Padişahın irâdesi kanundur. Dolayısıyla herhangi bir uygulamayı kendi istediğı biçimde çözümlenecek bir hukuk kuralıdır. Kamu düzenini ve yönetimi “Padişahî hukuk” (ya da örfî Osmanlı hukuku) sağlar, ancak bu hukukun hükümleri şer’î hukukun kriterleri dışına çıkamaz ve onun kurallarına karşı olamaz. Başka bir deyişle Padişahın kanun sayılan emirleri de şer’î hukukun bir tür vesâyeti altındadır. Üstelik uygulamada, Padişah yalnız şer’î hükümlere uymakla yükümlü değil, ecdadının çıkardığı kanunlarla, örneğın Teşrifat-ı Kadîme gibi bazı geleneksel kurallar ile de sınırlanmıştır.

1. İslâm’ın Tevhîd inancını yüceltmek ve yaymak.

04. Padişahların gücü sınırsız mıdır? Onları denetleyen bir kurum var mıdır?

Osmanlı Padişahı yasama, yargı ve yürütme erklerini tek başında elinde tutar. Devletin tüzel kişiliğini de tek başına temsil eder. Diğer taraftan Halife sıfatıyla da İslâm âlemi üzerinde etkin bir mevki vardır. Dolayısıyla Padişahın bu bağlamda denetlenmesi imkânsız gibi görünürse de, kuramsal düzeyde kalmakla beraber uygulamada sonuçlar alınmış hukuksal bir denetim biçimi vardır.

Gerçekten de Osmanlı Padişahlarının eylemlerinin ve Osmanlı hukukunun Şeriate uygun olması ilkesi Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yapısında bulunmaktadır. Başka bir deyişle "Şer'î Hukuk" Örfî Osmanlı Hukuku'nun bir parçası olarak onunla birlikte doğmuş ve onunla birlikte yaşamaktadır. Buna bir anlamda Padişahın örfî hukukun kaynağı olan iradesinin, yetki ve sorumluluklarının kısıtlanması diyebiliriz. Nitekim monarşik anayasalarda da monarkların kendi yetkilerini bu tür kısıtlamalarına rastlanılmaktadır.¹ Ancak bu tür kısıtlamaları monarkların istedikleri zaman geri almaları mümkündür. Ne var ki Osmanlı Padişahının (özellikle Halife olduktan sonra) gerek kişisel davranışlarında ve gerekse yönetsel kararlarında kendisini İslâm'ın esas olan şeriatle kısıtlamaktan vazgeçmesi artık mümkün değildir.

O halde devlet örgütü içinde Şeriatı temsil eden Şeyhülislâm'ın devletin işleyişini ve dolayısıyla devletin simgesi olan Padişahı (kuramsal düzeyde kalabileceği söylenebilir de) verdiği fetvalarla eleştirme hakkı vardır. Kaldı ki siyasî şartların gerçekleştirdiği pek çok ortamda Şeyhülislâmların Padişahlar aleyhinde fetva verdikleri ve amaçlanan sonuca ulaştıkları, hatta padişahları tahtlarından indirdikleri görülmüştür.

Edebiyatımızda toplumsal bir içgüdü olarak "nasihatnâme" geleneği vardır. Dinî, ahlâkî ve sosyal konularda "nasihatnâme" genel adıyla, bazıları yalnızca âyet ve hadislerle²; diğer bir kısmı da âyetler ve hadislerle birlikte "kelâm-ı kibar"lar, atasözleri, deyimler gibi diğer ahlâkî ilkelere de da-

yanarak³ öğüt veren, yol gösteren öğretici manzum veya mensur pek çok eser yapılmıştır. Pek çok Osmanlı aydını ve devlet adamları bazı önemli gördükleri aksaklıkları Padişaha duyurmak için güya ricâl'e nasihat eder görünen bir üslup kullanmışlardır.

Nasihatnâmelerin yazılması bazan bizzat Padişah emriyle münasip birine ya da bir heyete yaptırılmaktadır.⁴ Bazı müellifler de kendilerini vicdanen borçlu bilerek âhiret sorumluluğundan çekinmişler⁵; bazıısı ise kendi tecrübelerini ve başkalarından dinlediklerini birlikte aktarmışlardır.⁶ Bununla beraber itibar kazanmak ve mevki edinmek için yazarlar da vardır.⁷ Fakat yazarların tümü eserlerini içlerine doğan manevî bir kuvvetle eski müelliflerin anlattıklarını gerekse görüp işittiklerini bir araya getirdiklerini söylerler.⁸ Anlattıklarını teyit için âyetler, hadisler ve diğer İslâmî bilgilerle güçlendirerek vurgulamaya çalışmışlardır. Nasihatnâmeler Arapça, Farsça ya da Türkçe olarak yazılmışlardır.

1. 1876 yılında ilk Osmanlı anayasası olan "Kanun-i Esasî"de de Sultan Abdülhamid kendi yetkilerini kısıtlamıştı.
2. Örneğin Feridüddin Attar'ın Pendnâme'si gibi.
3. Örneğin Nâbî'nin Hayrabad ve Hayriye'si gibi.
4. Hazret-i Padişah-ı âlem-penah... tarafından ferman-ı cihan-müta ve hükm-i vacibü'l-ittiba' sâdır oldu ki... umur-dîde a'yan ve kar-azmüde ehl-i dîvan bir yere gelub .... bu gailenün tedbîri nedür göreler. Kâtib Çelebi, s. 120: Kitâb-ı Gülşen-i Mülûk, Uğur, Osmanlı Siyâset-Nâmeleri, s. 122
5. "...kemâ hüve hakikî sadakat üzre bir hizmetim suret bulmağın ...." Kitab-ı Müstetab, s. 33. Uğur, Osmanlı Siyâsetnâmeleri, s. 123.
6. Lûtfî Paşa'nın Asafnâmesi gibi.
7. Örneğin Gelibolulu Mustafa Ali'nin "Nasihatü's-Selâtin"i gibi.
8. Uğur, a.g.e., s. 122.

